

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Univerzita Karlova

Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky

POSUDEK VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autorka práce: Bc. Anna Kostková

Název práce: De gedachtenwereld van een dader verbeelden in een literair werk – mag dat? Een analyse aan de hand van het oeuvre van Kristien Hemmerechts

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kozmanová, Ph.D.

Když na dnech otevřených dveří vysvětlují uchazečům výhody studia nederlandistiky, žertují, že studium tohoto oboru umožní zkoumat již s předstihem společenské trendy, které se v české debatě objeví teprve za pár měsíců. V případě práce Bc. Anny Kostkové, zabývající se etikou literárního psaní o skutečných pachatelích skutečných zločinů, se trend společenské relevance tématu bohužel naplnil nad rámec nejhorších představ. Že práce i v této situaci, přesahující nepředstavitelnou měrou obvyklou zátěž spojenou s psaním kvalifikačních prací, vůbec vznikla, je třeba přičíst osobní statečnosti autorky – i to je důležitá akademická kvalifikace, i když ji profil absolventa v akreditačních materiálech opomíjí a běžně se u státních zkoušek netestuje.

Anička ve své práci zkoumala téma vycházející jednak z její akademicky i neakademicky motivované osobní poptávky a jednak z vysoké společenské relevance – jaké možnosti má literatura při zpracovávání traumat spojených se zlem páchaným lidmi v reálném světě a jaké etické nároky jsou na ni přitom kladeny. Jako případová studie byla využita kniha vlámské autorky Kristien Hemmerechts *De vrouw die de honden eten gaf* z roku 2014, kterou je i vzhledem k mediálnímu ohlasu možné považovat za významný mezník (a první mezník literární) belgického vypořádávání s národním traumatem zavraždění Julie Lejeune, Méliissy Russo, An Marchal a Eefje Lambrecks a únosů a věznění dalších dívek Marcem Dutrouxem a jeho spolupachateli* – právě jedna z nich, jeho ex-manželka Michelle Martin je, pod pseudonymem Odette, ich-vypravěčkou v románovém zpracování Hemmerechts. Jako srovnávací materiál Aničce sloužila reportážní kniha Nicole Malinconi, která již v roce 2007 vydala komentované rozhovory s reálnou Michelle Martin (která rozhovory poskytla, ale posléze je odmítla autorizovat a protestovala proti jejich vydání).

Práce je rozdělena do tří částí – první dvě jsou založené na analýze samotné knihy, pramenným materiálem pro třetí je zejména debata kolem *De vrouw die de honden eten gaf*. Pokud by někdo četl samotnou práci až po tomto posudku, doporučovala bych mu číst odzadu. Prvním důvodem je skutečnost, že teprve třetí kapitola obsahuje spoustu pro čtenáře užitečné faktografie (zejména k okolnostem vzniku obou knih, ale i k obecné problematice žánrů zpracovávajících reálné zločiny), která chybí v úvodu, a pokud ji čtenář nemá k dispozici dříve, je ochuzen o možnost ověřovat a sledovat interpretaci v předchozích kapitolách. Zároveň by „čtení“, resp. „psaní“ odzadu mohlo bývalo pomoci lépe pochopit (a v rámci psaní třeba i vyrovnat) některé zákruty výzkumné otázky (například proč je tak prominentně pojednán motiv mateřství).

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky

Dovolím si tedy postupovat pozpátku a zkusit pojmenovat, co jednotlivé části obsahují za přidanou hodnotu, a kde se v nich naopak otevírají desiderata.

Předmětem kapitoly 3 byla analýza reakcí na knihu Kristien Hemmerechts a jejího vlastního zapojení do této debaty. Za klíčové zjištění této kapitoly je možné považovat konstatování značného rozdílu mezi přijetím knihy v Nizozemsku (pozitivní, oceňující zejména umělecké kvality románu) a Belgie (negativní, odsuzující zejména výběr tématu a trvající na jeho tabuizaci). Pokud tedy jednou z linií výzkumné otázky bylo zhodnotit stav debaty o národním traumatu Belgie, přispěla kní práce závěrem, že na literární a obecné otázky si kladoucí zpracování tématu belgická společnost ještě připravena není (resp. v roce 2014 nebyla) – viz například opakující se motiv „knihu číst vůbec nebudu“ v diskusních článkách.

Zároveň z této kapitoly jasně vyplývá (byť to není Aničkou dostatečně viditelně řečeno), že pro Hemmerechts byly klíčové zejména umělecké a obecně etické otázky – viz její zacházení s faktografií (Abba místo Queen), uvědomění možné retraumatizace pozůstalých (snažila se, ale někde musel ohled ustoupit), časový odstup (proč nemohu já, když novináři ano?) i motivace (hledání odpovědi na otázku jak se mohlo stát). Právě vyjasnění záměru Hemmerechts (která se také v této kapitole dostává alespoň trochu sama ke slovu) pomocí kapitoly 3 bývalo mohlo – při opačném řazení – pomoci k tomu, aby se ve zbytku práce nedělo argumentační bezpráví, spočívající v otázce, jak Hemmerechts přispěla či nepřispěla k hojení nebo naopak prohlubování belgického traumatu, přestože si tento cíl sama nestanovila, resp. se ho reflektovaně rozhodla podřídit cílům jiným.

V rámci kapitoly 2 Anička sledovala otázku společenské relevance literárního zpracování reálného zločinu. Nejprve konstatuje čtyři možné typy přínosu pro společnost – 1) zkoumání lidské podstaty a kladení výzev čtenářům pro přemýšlení o vlastním zacházení s etickými dilematy, 2) prevenci, 3) terapii, 4) příspěvek k objasnění konkrétních zločinů – přestože je v tomto „leteckém“ přehledu (s. 36-37) dobře proodkazována sekundární literatura, zasloužila by teoretická východiska kapitoly větší vlastní pozornost. A to zejména s ohledem na to, že je z těchto čtyř potom bez jasnějšího odůvodnění vybráno jedno (3), kterému je věnována větší pozornost (kapitoly 2.2.2.1. – 2.2.2.3.), a to přesto, že to jde proti vnímání knihy samotnou Hemmerechts (jejímuž pojetí by naopak odpovídalo – jak vyplývá z kapitoly 3 – kritérium 1).

Velká pozornost je v práci věnována otázce vlivu literárního zpracování na trauma, byť v rámci toku textu mnohdy není zřejmé, zda je optikou primárně trauma Belgie jako společnosti nebo trauma reálných přeživších a pozůstalých. K oběma aspektům nicméně kapitola 2 – již na základě analýzy samotného románu – přináší teze, které je možné hodnotit jako přesvědčivé. Motiv vražedkyně vlastních dětí Geneviève Lhermitte, s níž se Odette srovnává a o jejíž činech detailně přemýšlí, podle Aniččiny interpretace Hemmerechts slouží jako prostředek kritiky belgické společnosti, která místo aby se aktivně vyrovnávala s traumatem, volí jeho tabuizaci. Na příkladu předčasné smrti (kterou Odette těžce snáší u vlastních blízkých, ale svou roli na předčasné smrti dětí, kterým nepomohla, vytěšňuje) pak Anička ukazuje, že u Hemmerechts skutečně dochází k tomu, že funkční literární prostředek (ukázat sebestřednost a neschopnost empatie pachatele) zároveň může být retraumatizující pro pozůstalé. Což ostatně Hemmerechts sama přiznává (viz kapitola 3).

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky

Klíčovou perspektivou druhé kapitoly je otázka, zda je pro společnost relevantní pochopit pachatele zločinů již uskutečněných (pachatelé „budoucí“, ať už v podobě implicitních čtenářů upozorňovaných na vlastní možná etická selhání, nebo v podobě psychologických profilů umožňujících lepší prevenci, v kapitole o společenské relevanci pojednání nejsou). A je nepochybné, že právě tuto ambici Hemmerechts měla – nabídnout hypotézu, jak by (spolu)pachatelka Odette mohla své činy sama sobě ospravedlnovat. Anička si přitom na různých místech práce všímá, že Hemmerechts v tomto ohledu uspěla. Jednak ze srovnání s reportážní knihou Malinconi vyplývá, že spisovatelka Hemmerechts svou literární Odette co do psychologického profilu velmi „trefila“ – že tedy v mnoha základních charakteristikách odpovídá profilu, který je viditelný u Malinconi. Co to ale znamená? Mohla si Hemmerechts práci ušetřit, protože profil pachatelky se dá „zjistit“ i rozhovorem s ní? Nebo má její literární zpracování (a to bylo účelem práce prozkoumat) naopak nějakou přidanou hodnotu oproti „jen“ reportáži? Právě tento druhý krok je na mnoha místech v práci dobře zaznamenán, ale zůstává nepojmenován. Proč literární Odette poslouchá Abbu, přestože byla Hemmerechts zasvěceným novinářem poučena, že reálně Dutroux s Martin poslouchali Queen? Nepřináší zde jednoznačně odpudivý profil Odette (která se utápí v sebelítosti a vlastní pozici oběti, přenáší vinu na druhé, postrádá zvnitřnění hodnot), přestože v ich-formě, pravý opak toho, co Hemmerechts některými kritiky podsouváno, tedy že si dovolila „dát hlas“ (spolu)pachatelce? Nelze vnímat literární strategii Hemmerechts naopak právě jako vnucení hlasu imaginovanému pachateli, který se následně ve své sebestřednosti a pocitu neomylnosti znemožní sám?

V kapitole 1 je předmětem zájmu lidskost. Právě ta vykristalizovala jako hlavní štěpící linie debaty kolem románu Hemmerechts. V této kapitole Anička zbytečně přidělala práci sobě i čtenáři. Probírá poctivě (byť vzhledem k rozsahu logicky zjednodušeně) různé teoretické přístupy k lidství a lidskosti, přitom by ale stačilo konstatovat právě ono základní nepochopení v debatě vzniklé tím, že když o lidskosti mluví recenzenti a mluvčí pozůstalých, myslí tím obecný set pozitivně konotovaných vlastností jako empatie (které pachatel nemá a je neetické mu je připisovat), zatímco Hemmerechts se přiklání k vnímání, zjednodušeně reprezentovanému například konceptem banality zla, že pachatelem se může stát každý a že právě zkoumání toho, kde a jak pozdější pachatelé sklouzli na šikmou plochu, má společenský přínos.

Důkladné čtení románu samotného nicméně umožňuje Aničce identifikovat některé motivy, kterými Hemmerechts svůj cíl – prozkoumat, jak člověk typu Martin asi uvažuje – naplňuje. Všímá si tak například motivu psů vyzdviženého již v titulu knihy, neschopnosti empatie, snahy prezentovat se sama jako oběť (domácího násilí, komplikované matky), neschopnosti reflektovat své činy, podléhání autoritám nebo přesvědčivé konstrukce vztahu s násilnickým „M“ (který musel být někdy dobrý, aby se dalo vysvětlit to, co následovalo). Méně přesvědčivě působí analýza motivů mateřství, které Anička interpretuje jako snahu Odette „polidštit“, je ale k diskusi, zda je Hemmerechts nevyužívá spíše k vykreslení kontrastu mezi vnímáním vlastních emocí Odette a ignorováním emocí jiných lidí.

Na několika místech (např. s. 30) si Anička i prostřednictvím literární analýzy (opět připomínám, že jednodušší by bylo vyjít z toho, že to Hemmerechts sama říká, ale samozřejmě přímý důkaz je přímý důkaz) všímá, že Hemmerechts – tedy na rozdíl od Malinconi – sleduje vyšší cíl než pouze vysvětlit myšlenkový svět konkrétní pachatelky, a sice formulovat morální výzvu pro čtenáře a konfrontovat je s jejich vlastními úlitbami svědomí. Hezky je to vidět

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky

například i u postřehu o opakovaném motivu „niet-daden“, tedy nečinech, nečinnosti (s. 51), kterým se Odette snaží legitimizovat své morálně závadné rozhodnutí a zapojit oblíbenou lidskou výmluvu vůči vlastními svědomí i společenskému odsouzení, že přece stačí odvrátit zrak, abychom přestali nést odpovědnost za bezpráví, kterému jsme nezabránili (viz například srovnávání se se sousedkou a zdravotníky, kteří přišli u jiného případu pomoci matce, ale nevyšli si jejich zavražděných dětí, o nichž se domnívali, že spí). Další motivy, které by ověřovaly tuto interpretaci, ale zůstávají neprozkoumány – namátkou třeba motiv domnělé intelektuální nadřazenosti, hierarchizace světa kompenzující vlastní komplexy nebo mechanismy odlidštění druhých (u Hemmerechts včetně nezbytného rýpnutí do belgické koloniální minulosti). Domnívám se, že právě jejich analýzou by šlo dobře doložit, co je ona přidaná hodnota, kterou Hemmerechts ospravedlňuje (na mnoha místech opravdu velmi nemilosrdnou) potenciální retraumatizaci pozůstalých. Kromě výzvy pro čtenáře totiž přináší i další možné čtení románu, a sice zbavení důstojnosti pachatele, v disciplínách, které sám považoval za důležité, a to navíc prostřednictvím hlasu nikoli mu propůjčeného (Odette je literární postava a poslouchá Abbu místo Queen podle všeho naschvál), ale mu vnuceného. Právě tímto směrem by se dal rozvést i postřeh, který je konstatován v kapitole 3, ale dále s ním není pracováno, že jediné, co u Hemmerechts opravdu relevantní motiv není (na rozdíl třeba od netflixových seriálů nebo jiných komerčních zpracování reálných zločinů), je úmyslná či neúmyslná glorifikace pachatele (která se sice v odborné literatuře objevuje jako jedno z kritérií posuzování etického zpracování skutečných zločinů ve fikci, u analýzy knihy Hemmerechts ji ale Anička pro nerelevantnost rovnou vypouští). Není tedy možné to, co se děje u Hemmerechts, interpretovat jako pravý opak glorifikace, který lze – a to již budiž možnou otázkou k diskusi u obhajoby – dosáhnout pouze literárními prostředky (a tedy právě zde spatřovat hodnotu literárního zpracování oproti zpracování pouze dokumentárnímu)?

Co se týče akademických náležitostí zpracování, je Aniččina práce (vypracovaná samostatně, bez pomoci vedoucí) na dobré úrovni, poctivě cituje a odkazuje na zdroje, vynaložená pozornost je vidět za strukturou práce, ocenit je třeba také zvládnutí jazyka – práce je psána sice v nizozemštině vykazující patrné známky toho, že nebyl čas na důslednou korekturu, nikde ale neruší porozumění. K hodnocení práce se zdroji je na místě připomenout z pozice vedoucí i to, co pro běžného čtenáře vidět není, a sice mimořádné překážky, které bylo potřeba překonávat cestou ke zvolenému korpusu pramenů (pro kapitolu 3) – zejména vlámská média využívají mimořádně bariérové politiky přístupu k obsahu, a využití pro akademické účely tím velmi znesnadňují. Anička tak na vlastní náklady podnikla mj. badatelský pobyt v Haagu a Antverpách za účelem studia sekundárních zdrojů.

Otazník na několika místech v práci vzniká u výběru zdrojů, případně u práce s nimi. Pokud je důležitou perspektivou práce „dávání hlasu“ pachateli (tato formulace prostupuje jako červená linie celou prací), resp. jeho upírání obětem, proč nebyla pro práci využita kniha přeživší Sabine Dardenne (zmíněná v poznámce 153)? Proč byla debata omezena na rok 2014, a nebyly zmíněny aktuální skutečnosti, v roce 2024 známé a pro téma potenciálně relevantní (například propuštění Martin, eutanazie Lhermitte nebo divadelní představení na motivy knihy Hemmerechts)? Proč je opominut motiv fotografie Hemmerechts s parukou připomínající Martin

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky

u článku o vydání knihy, zmiňovaný v několika recenzích, přestože by to mohl být klíčový argument pro zvažování komerčních motivů v kapitole 3? Pokud tato rozhodnutí nejsou v práci odůvodněna, hrozí riziko, že čtenář bude autorku práce považovat za „nedůvěryhodného vypravěče“. To hrozí i tam, kde u citované odborné literatury není důkladně zprostředkován její metodologický přínos, a její využití je omezeno na odkaz na fakta nebo citát, a text se tak stává spíše rozcestníkem k doplňující četbě.

Co se týče toku a přesvědčivosti argumentace, do budoucího potýkání s akademickými texty bych radila využívat více test „napsala bych tento závěr i předtím, než jsem načetla stohy pramenů i sekundární literatury?“, a pokud ano, analýzu znovu promyslet a zkusit jít více do detailu, pro každé tvrzení uvádět co nejkonkrétnější doklad (který často existuje, čtenář ho ale nevidí). Kromě toho, že to zvyšuje důvěryhodnost v očích čtenáře, to také pomůže zajistit, aby spousta vložené práce (například s načítáním odborné literatury) nepřišla vniveč.

U struktury je naopak provádění čtenáře textem hyperkorektní, místy až redundantní. Na kapitole 3.2.4. o motivaci je tak v předchozích kapitolách například odkázáno hned třikrát. Kvalifikační práce daného rozsahu by se bez tolika vnitřních odkazů měla obejít, a hlavně, pokud je na něco potřeba odkazovat třikrát, bývá to zpravidla signál, jestli se to nemělo v práci objevit dříve.

Celkově Bc. Anna Kostková prací prokázala, že si během studia osvojila všechny základní kompetence akademického psaní na magisterské úrovni a v otázce výběru tématu i nějaké nadstandardní. Práci proto i přes dílčí nedostatky ráda doporučuji k obhajobě.

Navržené hodnocení: velmi dobře

Otázky k obhajobě:

- 1) Jak Kristien Hemmerechts v románu konstruuje roli médií? Jaký příspěvek do debaty o etických zásadách zacházení se skutečným zločinem takové pojetí vnáší?
- 2) V nedávné době vzbudila pozornost debata o zapojení sensitivity readerů při psaní o potenciálně citlivých tématech. Je tento prostředek využíván u různých žánrů fikce založené na skutečných zločinech? Jak hodnotíš jeho (reálné i potenciální) využití?

PhDr. Irena Kozmanová, Ph.D.

V Praze, 8. září 2024